

Dialogisk læsning – hvordan?

Når vi ønsker at læsemotivere børn, er vores vigtigste opgave at præsentere dem for en bred vifte af læseoplevelser, der får dem til at elske historier og bøger. Vi må eksperimentere med at gøre oplæsningsformen så sprogligt varieret og attraktiv som muligt, give plads til mere tovejs-kommunikation og inddrage børnene aktivt. Det er det, som kaldes "dialogisk læsning". Denne pjece giver masser af ideer til, hvordan man kommer i gang med den dialogiske læsning – i vuggestuen, børnehaven, børnehaveklassen eller derhjemme. Pjecen er inddelt i de tre temaer:

- Oplæsning og samtale
- Rim, remser og sproglyde
- Aktiv deltagelse og fantasi

Efter hver del rundes af med en opsummering, som også findes på tre tilhørende plakater.

Pjecen er henvendt til pædagoger, dagplejere, børnehaveklasseledere, forældre og bedsteforældre.

Lotte Salling er uddannet bevægelses- og afspændingspædagog. Hun er forfatter til en lang række bøger med fokus på rim, remser, dialogisk læsning og sprogstimulering, blandt andet *Aktive fortællinger, rim og remser* (Dafolo 2008) samt *Leg sproget frem* (Dafolo 2008). Hun har siden 1992 undervist børn og unge i rytmik og bevægelse, lavet sprogprojekter med børn og arbejdet som foredragsholder for pædagoger og forældre om børn og sprog.

Lotte Salling

Dialogisk læsning – hvordan?

Introduktion til dialogisk læsning	2
Otte gode grunde til at aktivere børn i oplæsningen.....	5
Oplæsning og samtale.....	8
Rim, remser og sproglyde	14
Aktiv deltagelse og fantasi	22
Om forfatteren	27

Lotte Salling

Dialogisk læsning – hvordan?

© 2009 Dafolo Forlag og forfatteren

Illustrationer: Jarl Egeberg

Omslag: Lars Clement Kristensen

Forlagsredaktør: Sophie Ellgaard Soneff

Grafisk produktion: Dafolo A/S, Frederikshavn

Introduktion til dialogisk læsning

Der var engang en ond heks, som boede dybt inde i en mørk skov, hvor ingen mennesker turde komme. Men så en dag blev det et forfærdeligt uvejr, og to børn gik vild i skoven...

Oplæsningen er begyndt. Der spidises ører, og børnene suger ny viden, nye moralbegreber og nye ord og sætninger til sig. Der er noget ganske særligt ved at høre en spændende fortælling eller et godt eventyr uden afbrydelser, hvor man bare lytter, bruger fantasien og krydrer handlingen med sine egne indre billeder.

Denne oplæsningsform passer dog bedst til de større børn, så indtil de når hertil, er vores vigtigste opgave at præsentere børnene for en bred vifte af læseoplevelser, der får dem til at elske historier og bøger. Hvis vi ønsker at læsemotivere børnene optimalt fra starten af, må vi nemlig eksperimentere med at gøre oplæsningsformen så sprogligt varieret og attraktiv som muligt, give plads til mere tovejs-kommunikation og inddrage børnene aktivt. Det er det, som kaldes "dialogisk læsning".

Dialogisk læsning handler i store træk om at styrke børnenes sprog ved at aktivere dem i læsesituationen og derigennem gøre sproget mere dynamisk og levende, hvilket er til glæde for både børn og voksne.

At fokusere mere på det dialogiske aspekt kræver ingen særlige forudsætninger. Kun at man som voksen er åben over for at afprøve nye muligheder i oplæsningen og inddrage børnene, i stedet for "bare" at læse højt.

Det aktive og dialogiske kan bestå i, at børnene peger på tegninger og gentager ord eller besvarer korte spørgsmål under oplæsningen. Man kan senere give lidt større sproglige udfordringer ved for eksempel at stille mere uddybende spørgsmål, bede børnene gætte rim, gentage remser eller prøve at "legelæse" for hinanden eller for den voksne.

Ofte opstår den dialogiske læsning helt automatisk, når man er i gang med at læse en bog eller en billedbog højt:

Barn: "Se, pigen græder!"

Voksen: "Ja, hun er ked af det."

Barn: "Ked af det..."

Voksen: "Hun har slået sig på stenen."

Barn: "Stenen... Der er stenen!"

Voksen: "Ja, det er dén sten, hun er faldet over."

Børnene reagerer på det, som bliver læst, og kommer måske med kommentarer eller spørgsmål til handlingen. Eller de vil vide, hvor billedet er, som passer til det aktuelle sted i teksten. Den voksne viser billedet frem, peger på det og kommenterer det. Måske suppleres der endda med et lille returspørgsmål eller en opfordring til at gentage navnet på en bestemt tegning eller figur.

Selv om den dialogiske læsning altså tit kommer af sig selv, kan det dog være en fordel at være mere bevidst om, hvordan man bedst muligt får sat skub i dialogen. Ikke fordi den dialogiske læsning skal foregå efter faste retningslinjer, for i så fald bliver den hurtigt for stiv og uspontant. Men som i mange andre situationer medfører en større viden og erfaring på et område netop evnen til efterhånden at bruge metoden mere frit.

Det kræver en del spontanitet, hvis der skal lukkes op for den aktive samtale. Det ændrer måske helt oplæsningens oprindelige struktur, men samtidig skaber det plads for den levende dialog, hvilket er et vigtigt springbræt for sproget, motivationen og den sproglige opmærksomhed.

Ideerne i denne pjece deles op i tre afsnit, som hver omhandler en række emner og muligheder inden for den dialogiske læsning:

- Oplæsning og samtale
- Rim, remser og sproglyde
- Aktiv deltagelse og fantasi

Hvert afsnit indeholder ideer til den dialogiske læsning, og der rundes af med en opsummering af punkterne, så det er let at overskue, hvordan man kommer i gang. Opsummeringerne findes også på tre tilhørende plakater.

Der findes uendelig mange muligheder for at inddrage børnene. Bogens ideer er eksempler på, hvordan den dialogiske læsning – ud fra forfatterens egne erfaringer – kan fungere. Alt efter sværhedsgraden kan metoderne bruges sammen med børn i både børnehaveklasse-, børnehave- og vuggestuealderen.

I eksemplerne beskrives situationerne som gruppesituationer, men den dialogiske læsning kan lige så vel benyttes sammen med et enkelt barn.

otte gode grunde til at aktivere børn i oplæsningen

Den dialogiske læsning har flere formål, idet den...

1 Styrker børnenes sproglige opmærksomhed

Alle menneskers koncentration og opmærksomhed øges ved aktiv deltagelse i en indlæringssituation. Omvendt har hjernen en tendens til at "falde i søvn" efter blot nogle få minutters ensformig lytten. Aktiv deltagelse får børnene til at høre bedre efter og opleve læsesituationen mere intenst, fordi den pludselig får en mere legende form. Den medfølgende skærpede koncentration gør, at sproget og ordene huskes bedre.

2 Øger børnenes ordforråd

Når børnene får chancen for gentagne gange at udtale de nye ord, som de hører, sluses ordene hurtigere ind i det aktive ordforråd. Og da børnene således får afprøvet ordene i praksis, bliver det betydeligt nemmere for dem efterfølgende at bruge ordene aktivt i andre sprogsituationer.

3 Træner finmotorikken i taleorganerne og styrker børnenes udtale

Når sproget bruges aktivt, afprøves og trænes mundstilling og stemmebånd. Hver gang et ord formes, præciseres udtalen en lille smule, og på den måde trænes og styrkes taleorganerne. Denne fysiske udviklingsproces kan sammenlignes med udviklingen i andre dele af kroppen, hvor små og store muskelgrupper bliver stærkere, smidigere og mere præcise, for hver gang de bruges, og for hver gang hjernen får besked om de nye motoriske erfaringer.

4 Giver mulighed for at afprøve sætningskonstruktioner

At lytte til og efterfølgende eksperimentere med sproglige formuleringer giver børnene en fornemmelse af, hvordan sætninger konstrueres med udsagnsord, navneord, bøjningsformer og så videre. Det betyder meget for udviklingen af sproget, at børnene afprøver sætninger i praksis og får mulighed for at "smage på", hvordan ordene kan sættes sammen.

5 Stimulerer børnenes nysgerrighed og interesse for bøger

Når børnene udfordres med spørgsmål og mulighed for medfortælling under oplæsning, øges deres nysgerrighed og engagement i selve læsesituationen. Samtidig er det oplagt at forestille sig, at denne motivation, efter gentagne positive læseoplevelser af samme slags, vil afspejle sig i en øget nysgerrighed og interesse for bøger og læsning generelt.

6 Udfordrer børnene i refleksion og holdninger

For hvert eneste spørgsmål, børnene får mulighed for at svare på og tænke over, øver de sig i at reflektere og formulere svar. Dette er naturligvis vigtige erfaringer at få i forhold til senere uddannelsesforløb, men også i forhold til en generel øget evne til at gøre sig overvejelser og tage beslutninger.

7 Giver børnene en følelse af større deltagelse i læsesituationen

Det er en naturlig trang hos alle mennesker at føle sig inddraget og få mulighed for at tage sprogligt aktiv del i en social situation. Børn er ofte afhængige af de voksnes initiativ og evner til at skabe de rammer og sociale spilleregler, der skal til, så alle føler sig inddraget – især de børn, som af natur er mindre aktivt deltagende end andre børn.

8 Styrker følelsen af socialt samvær og fælles opmærksomhed

Når oplæsningen ændres fra envejs-kommunikation til voksenstyret "gruppeaktivitet", opstår der pludselig mulighed for en større social oplevelse. Den dynamik og samværsfølelse, som opstår her, er for mange børn meget mere spændende end den stillesiddende lytten. Oplevelsen kan derfor, ud over den øgede interesse for selve læsningen, betyde en øget social forståelse og god træning i skiftevis at tale og lytte til hinanden.

Oplæsning og samtale

Pauser i læsningen

Den bedste dialog omkring en bog opstår tit, når børnene har hørt bogen læst op før. Men allerede fra en bog introduceres første gang, kan børnene sagtens inddrages i fortællingen. En detalje i handlingen eller i billederne kan ofte fange interessen og blive udgangspunkt for en snak. Eller måske opstår der tanker, som leder samtalen hen på et relateret emne, der optager børnene og sætter gang i sproget.

Pauser under oplæsningen kan holdes både på den voksnes og på børnenes initiativ. At læse en bog fra først til sidst med alle detaljer er tit den voksnes behov mere end børnenes. Eller i virkeligheden skyldes det vel snarere vanetænkning. Mange af os er vant til, at hvad vi påbegynder, skal vi afslutte, og vi har da også det privilegium at være autoriteten, der kan bestemme, at oplæsningen nu genoptages, og bogen gøres færdig. Men hvis vores mål med oplæsningen er at gøre børnene nysgerrige på sprog og bøger og at pøde dem med lysten til at læse og bruge sproget, så er det hensigtsmæssigt indimellem at se bort fra vanetænkningen. Måske skal der i stedet fokuseres på særlige detaljer i teksten. Måske bliver børnene optagede af at snakke om et bestemt afsnit eller en bestemt figur. Eller måske er det pludselig sjovere at læse slutningen først og snakke om, hvad der er sket i historien, og hvad der mon efterfølgende skal ske med personerne.

Når der stoppes op og gives plads til spørgsmål, svar og fri fantasi, er det ikke til at sige, hvor man ender. Men hvis sproget er aktivt og levende, er man lige præcis det sted i processen, hvor man bør være.

Billeder og bogstaver

Man må gerne pege! Især i oplæsning er det en god ide at pege på tegningerne og tage sig tid til at snakke om dem. Gå på opdagelse i detaljerne, snak om farverne, hvad de forskellige figurer gør, og hvor de befinder sig. Lad i samtalen børnene gentage ord eller navne på de forskellige ting og bed dem om at finde et eller andet i illustrationerne eller tælle, hvor mange der er af en bestemt ting på siden.

Mange børn vil også gerne sige bogstavernes lyde. Brug alfabetbøger eller andre bøger, hvor ord og bogstaver fremstår tydeligt. Peg nu på bogstaverne og sig lydene sammen, gerne sjovt og overdrevent, med skøre ansigtsudtryk. Fokuser på en lyd og snak om ord og navne, der begynder med lyden (bogstavet).

Spørgsmål til tekst og billeder

Det sætter altid bedst gang i samtalen at stille hv-spørgsmål, som lægger op til svar i hele sætninger, og som appellerer til børnenes fantasi, mening, hukommelse og følelser. Denne slags spørgsmål står i modsætning til spørgsmål, hvor man kun kan svare ja eller nej, og som derfor lukker af for videre dialog.

Læser man for eksempel om Pippi, kunne eksempler på spørgsmål til tegningerne være:

- Hvad synes I om det tøj, Pippi har på?
- Hvor ligger alle guldmønterne?
- Hvad tror I, hun skal bruge pengene til?
- Hvem er det, der står uden for huset og græsser?
- Hvilke dyr, synes I selv, er de sødeste?

Eksempler på spørgsmål til teksten:

- Hvorfor bliver Pippi vred?

- Hvad tror I nu, hun vil gøre med tyvene?
- Hvad lavede hun, inden tyvene kom?
- Hvorfor bor Pippi alene?
- Hvordan tror I, det ville være at bo helt alene?

Nogle børn har svært ved at tage initiativ til dialogen og skal spørges direkte. Derfor er det i oplæsning med flere børn nødvendigt at være opmærksom på indimellem at stille spørgsmål direkte til et bestemt barn, så det ikke er de samme børn, der snakker hele tiden. Træk eventuelt også de børn, der ikke deltager så aktivt, helt op foran, hvor de ser bedre og samtidig bedre føler sig set. Her bliver det lettere at høre den voksne og se den voksnes kropssprog og ansigtsmimik, hvilket har stor betydning for den sproglige opmærksomhed og opfattelsen af ordene.

Sproglig støtte

Børnene har tit brug for den voksnes tålmodighed og sproglige støtte undervejs, når de prøver at formulere et svar. Det kan være, at de ikke helt har forstået et spørgsmål eller skal have lidt ekstra hjælp til at svare. I så fald kan man som voksen uddybe, præcisere eller omformulere, eller man kan eventuelt pege på tegningerne i bogen for at hjælpe på vej.

Eksempler på spørgsmål til historien om Askepot:

- Hvor vil Askepot gerne hen om aftenen sammen med sine stedsøstre?
- Prøv at se på stedsøstrenes tøj. Hvor er de mon på vej hen, når de er så fint klædt på?

Eller:

- Hvad tror I, der skal ske til brylluppet på slottet?
- Har I selv prøvet at være med til bryllup? Hvordan var det?
- Kan I huske, hvad man laver til sådan nogle fester? Hvad spiser man? Hvad laver man ellers?

Gentagelser

Genkendelsens glæde! Børn elsker gentagelser, og i højtlesningen kan det give mulighed for at snakke med om nogle ting, man lige har lært.

En bog kan derfor med fordel læses op mindst tre-fire gange over en periode. Dette gør, at nye ord og sætninger huskes bedre af børnene for hver gang, og at formen på de trykte ord og bogstaver genkendes og huskes. Det giver også den voksne mulighed for at udvide dialogen for hver oplæsning, stille sværere spørgsmål og give lidt større sproglige udfordringer. Børnene kan nu huske historien og dermed snakke mere med, genkalde sig de forskellige figurer og deres roller og forholde sig til handlingen og til slutningen.

Humor

*Petermester Snedkersen plankede over kravleværket,
brækkede ned og faldt halsen.
Så kom hospilancen og kørte ham på ambutalet.
Der brev han et skrev og postede det i putkassen.*

Fjollede historier fanger vores opmærksomhed. I valget af oplæsningsbøger er det af hensyn til samtalelysten altid en fordel at vælge nogle, der bedst vækker børnenes nysgerrighed og interesse. Vælg gerne bøger med humor i tekst og illustrationer. Find bøger med sjove remser, vittigheder og gåder, bandeord og volapyk. Der skal være noget i indholdet, der fanger børnene og giver dem lyst til at deltage aktivt. Det kan være ord, der er sjove at sige, eller skæve tegninger, der sætter gang i grin og samtale.

I kan også:

- Sammen sige de ord i bøgerne, som børnene synes er sjovest.
- Sige ordene omvendt/baglæns, så de lyder som sort snak.
- Trække lyden ud og gøre ordene lange.

- Bytte vokalerne ud med nogle andre, så ordene bliver mere fjollede.
- Udtale ord og sætninger med forskellige stemmer – høje, dybe, rustne, grimme eller robotagtige – så det lyder sjovt.

Nærvær

Tænk et øjeblik over, hvad det betyder at mødes og tale med et andet menneske, når der er øjenkontakt, engagement, respekt og empati. Og tænk så på den modsatte situation, hvor nærværet helt mangler i samtalen.

Nærværet mellem mennesker betyder alt i det sociale rum og har stor betydning for børnenes engagement, motivation og selvtillid i den dialogiske læsning. De mærker nemt, om den voksne er til stede, lytter og lever med. Også det fysiske nærvær spiller en stor rolle. For hvis man samtidig er opmærksom på at sætte sig tæt på og i fysisk niveau med børnene, er der bedre mulighed for øjenkontakt, hvorved børnene oplever større indlevelse og fællesskab med den voksne. Samtidig bliver både den voksnes ord og ansigtsmimik tydeligere.

Opsummering

STOP OP

- Hold pauser i læsningen, og tag tid til dialog om bogens handling.
- Fokuser på de ting, der fanger børnenes interesse.

PEG PÅ BILLEDER OG BOGSTAVER

- Gå på opdagelse i detaljer, farver og figurer.
- Sæt lyd på bogstaverne eller det, som billederne viser, for eksempel dyrenes eller vindens lyde.

STIL SPØRGSMÅL

- Spørg til tekst og billeder med hv-spørgsmål: hvad, hvor, hvordan, hvem, hvorfor, hvornår.
- Spørg hvad børnene mener, føler og tænker om bogens handling.

GIV SPROGLIG STØTTE

- Opdel, uddyb, præciser eller omformuler spørgsmål, som børnene ikke helt forstår.
- Peg i bogen for at hjælpe et svar på vej og give sproglig støtte.

BRUG GENTAGELSER

- Læs bøgerne flere gange, gerne over en kort periode, så de nye ord og sætninger huskes.

LAV SJOV

- Find bøger, som appellerer til nysgerrighed og humor.
- Lav stemmeskift under oplæsningen, sig ord sammen, som er sjove at sige, sig dem baglæns, gør dem lange eller byt vokaler ud, så de lyder fjollede.

VÆR NÆRVÆRENDE

- Hav øjenkontakt og vær nærværende, så børnene motiveres af den fælles opmærksomhed og kan se dit ansigtsudtryk.
- Tal tydeligt, så ordene høres bedre.

Rim, remser og sproglyde

Rimbøger passer godt til dialogisk læsning, da rimenes leg med sprogets lyde (her udlyde) ofte helt automatisk giver børn lyst til at gætte eller gentage ord. I nogle historier er rimene meget lette at høre sig frem til, og de store børn kan gætte med på rimene allerede fra første oplæsning. Andre bøger skal læses op et par gange, før at børnene kan snakke med.

Start eventuelt med at snakke om, hvad det betyder, at noget rimer. Find eksempler på rim, I kender, og sig dem sammen.

Læs højt af rimhistorier eller remser og stop op før et rimord. Giv børnene et øjeblik til at høre sig frem til, hvilket ord der kommer. Hvis det er svært, kan man hjælpe ekstra på vej ved at udtale ordets første bogstavlyd.

Eksempel på rimleg

(Børnene skal her gætte de understregede ord)

1 Den bor for det meste langt ude i vandet,
men vil den ha' sol, går den strandtur i sandet.
Og træder du på den, ja så kan den nappe,
men ikke ret hårdt – det er bare en krabbe.

2 Den bor helt dernede, hvor jordkloden ender,
på isen, med masser af vraltende venner.
Dens bolig er kold, lige omvendt af din,
for det er den sorte og hvide pingvin.

Fra bogen *Aktive fortællinger, rim og remser – dialogisk læsning med børn* (Dafolo 2008).

Find på jeres egne rim sammen, skriv dem eventuelt med stor skrift på et stykke papir, og hæng dem op på væggen. Så kan børnene gå og kigge på deres rim, huske dem og "læse" dem for hinanden.

Bogstavrim

I legen med ordlyde kan man også lege med alfabetrim, altså remser hvor en række af ordene har samme forlyd. Igen er det her en leg med lydene, der gør, at børnene får lyst til at "smage" på ordene og sige dem højt.

Trille og tralle og tryl mig en bryg,
min far er en trolde, og han tryller mig tryg,
og når jeg er trist, triller tårerne væk,
som tudser, der hopper af sted med et kvæk.

Fra bogen *Sørøver Søren og andre alfabetrim* (Klematis 2002).

Peg på bogstaverne i bøger og alfabetbøger, på plakater, i blade og så videre. Udtal lydene sammen. Overdriv lyden af begyndelsesbogstavet og lad børnene gentage. Find ord og navne, der starter med lyden, og lad børnene gætte på, hvad deres egne navne starter med. Ret ikke, hvis det er forkert, men formuler det hellere anderledes, eller lav noget sjovt ud af det. For eksempel:

Barn (Klavs): "Mit navn starter med A."

Voksen: "Det er rigtigt, at der er et A i midten af dit navn." Men allerførst er der et K. Hvis dit første bogstav var A, ville du hedde "Avs"!"

Find også sammen på korte sætninger, der består af ord med ens forbogstav, for eksempel:

- Signe steger sovs i sin sko.
- Frøen fanger fem fede flyvefisk.
- Peter putter paryk på papegøjen.

Sætningerne skal ikke være for lange i starten, men gerne lidt fjollede. Jo mere volapyk, man kan finde på, jo sjovere er det for børnene at lave ordlegen. Brug for eksempel børnenes navne som udgangspunkt for sætningerne, eller find på ord ud fra nogle af de aktiviteter, som børnene godt kan lide:

- Sara sjipper sine sko i stykker.
- Hassan hopper hurtigst hjem.
- Finns far falder over fodbolden.

Brug remser

Find remser, som er sjove at sige eller råbe sammen. Man kan starte med at sige teksten langsomt og derefter hurtigere og hurtigere, til man falder over ordene. Eller man kan supplere remserne med klap, tramp eller rytmeæg for at styrke og understøtte sprogets rytme og lyde.

Sig for eksempel Peter Mathisen-remsen sammen og klap til. Lån bøger med remser og lær dem udenad, eller lav selv små råberemser.

Tag også udgangspunkt i en historie, og find på en remse eller sætning, som børnene skal sige eller råbe, hver gang den voksne peger eller laver en bestemt bevægelse under oplæsningen.

Snak med på remser

(I dette udpluk af en historie skal børnene råbe med på remsen med fed skrift.)

To haner ville begge være den stærkeste hane på gården.

Hver morgen kæmpede de om at blive den første, der kom ud af fjere, for at gale solen op. Den første hane stod op klokken seks og galede:

**"Den bedste hane i denne by,
er selvfølgelig mig, KYKLIKY!"**

Næste morgen var det så den anden hane, der stod først op.

Allerede klokken fem var den oppe og galede:

**"Den bedste hane i denne by,
er selvfølgelig mig, KYKLIKY!"**

Fra bogen *Aktive fortællinger, rim og remser – dialogisk læsning med børn* (Dafolo 2008).

Større udfordringer kan blandt andet gives med huskeremser, som for eksempel i nedenstående gendigtede eventyr om katten og kællingen. Her spiser den tykke, sultne kat alt og alle på sin vej. Hver gang endnu en ting er gledet ned i kattens store gab, skal børnene opremse de ting, katten har slugt samt den sidste nye ting.

Den sultne kat

Der var engang en pige, der holdt meget af sin kat, men katten holdt mere af at spise, og den var altid meget sulten. Da pigen engang havde købt en stor lækker flødeskumskage, kunne den ikke styre sig, men sprang op og slugte både kagen og pigen i en enkel mundfuld.

Det hele smagte så godt, at katten gik ud af huset for at finde endnu mere at spise. Her mødte den naboen, som sagde:

"Sikke tyk du er i dag, kat, hvordan kan det dog være?"

"Jo, det er fordi, jeg har slugt både **kagen og pigen**, og nu spiser jeg også dig!", sagde katten. Og så åbnede den munden og slugte naboen. Da den stadig var ret sulten, gik den hen ad vejen, hvor den mødte postbuddet, der sagde:

"Sikke tyk du er i dag, kat, hvordan kan det dog være?"

"Jo, det er fordi, jeg har slugt både **kagen og pigen og naboen**, og nu spiser jeg også dig!", sagde katten. Og så åbnede den munden og slugte postbuddet.

Da den stadig var ret sulten, gik den videre hen ad vejen, hvor den mødte politimanden, der sagde:

"Sikke tyk du er i dag, kat, hvordan kan det dog være?"

"Jo, det er fordi, jeg har slugt både **kagen og pigen og naboen og postbuddet**, og nu spiser jeg også dig!", sagde katten. Og så åbnede den munden og slugte politimanden.

Og så videre...

Det ovenstående er et udpluk fra historien om den sultne kat fra bogen *Aktive fortællinger, rim og remser – dialogisk læsning med børn* (Dafolo 2008).

Børnene træner med remserne både deres hukommelse og deres udtale. Samtidig er legen social og sjov, og de børn, der ikke husker så godt kan læne sig op ad dem, som husker bedre. Historien om katten har i øvrigt også den egenskab, at man sammen kan ændre historien og skifte de spiste figurer ud med andre ting, for eksempel børnene i gruppen, ting i lokalet eller andre ting, man skiftes til at finde på.

Anerkendelse frem for at rette

Sproget skal gives – ikke kræves!

At blive konstant rettet på kan pille motivationen fra selv det dygtigste barn. Vi voksne er indimellem tilbøjelige til at korrigere børns udtale og sætningsopbygning. Ganske vist gør vi det i god mening, men det har ingen positiv effekt på børnenes sproglige udvikling. Det tager tid for sproget at udvikles og modnes, da både taleorganerne og hjernens sprogcenter skal være klar, før et ord eller en sætning kan komme rigtigt ud af munden. Så det hjælper ikke, at man i sin iver efter at rette i børns udtale, prøver at trække ord ud af dem, som de alligevel ikke kan sige. Der skal være tid til at høre og afprøve ord og sætninger hundredvis af gange, før ordene lykkes. Og når børnene oplever at blive anerkendt for deres sproglige forsøg, uanset hvordan det går, motiveres de konstant til at prøve igen.

Så i stedet for at falde i "Prøv at sige-fælden", kan man blot svare tilbage med korrekt udtale af ordet. For eksempel som her i en læsesituation med et mindre barn:

Barnet: "Se, ham har et gib."

Den voksne: "Ja, han har et skib. Hvor tror du, skibet sejler hen?"

Det giver altid langt det største sproglige udbytte, når børnene får mulighed for at tænke sig om og selv forsøge at færdiggøre ord og sætninger. Samtidig er det en balancegang, for når frustrationen viser sig i et barn, der leder efter ordene, skal man selvfølgelig også hjælpe på vej.

Opsummering

LEG MED RIM (udlyd)

- Læs rimbøger, gentag dem og lad børnene huske eller høre sig frem til de tydeligste rimord.
- Snak om hvad rim er, og find selv på jeres egne rim.

LEG MED BOGSTAVRIM (forlyd)

- Brug alfabetbøger, peg på bogstaverne og udtal lydene sammen.
- Find ord og navne, der begynder med samme lyd, find på små sætninger, der består af ord med samme forbogstav.

BRUG REMSER

- Lad børnene gentage korte, gerne sjove, remser.
- Brug eventuelt klap, tramp eller rytmeæg til remserne for at styrke og understøtte sprogets rytme og lyde.

GIV TID UDEN AT RETTE

- Lad børnene afprøve og afslutte remser og sætninger.
- Undlad at rette udtale og formuleringer, gentag i stedet med korrekt udtale.

VIS ANERKENDELSE

- Anerkend alle sproglige forsøg, uanset hvordan de lyder. Motivér børnene til at afprøve flere ord og sætninger.

Aktiv deltagelse og fantasi

Billedbøger

Billedbøger er ideelle at bruge i den dialogiske læsning, især sammen med de mindre børn, da både tekst og billeder kan lægge op til samtale. Tegninger vækker børnenes nysgerrighed og interesse og appellerer til at bruge fantasien og sætte ord på de ting, de ser. Efterhånden som børnene bliver større, kan der så suppleres med ikke-illustreret fortælling, hvor teksten får lov til at blive et vigtigere udgangspunkt for fantasi og indre billeddannelse.

Alene ud fra en billedbogs forside kan man fantasere om bogens handling. Derfor kan man for eksempel som det allerførste snakke med børnene om, hvad de tror, at en ny billedbog handler om, før de bladrer om på første side. I løbet af oplæsningen stopper man op og peger på billederne, finder små detaljer, beder børnene lede efter forskellige ting i tegningerne, stiller spørgsmål til figurernes navne og så videre.

Sammen med de allermindste børn kan man eventuelt helt undlade at læse teksten og bare snakke om billederne, hvis dette optager børnene mest til at begynde med. De større børn kan få lidt flere udfordringer, som for eksempel at beskrive billederne, finde på historier ud fra dem, fortælle hvad de tror, der vil ske på de næste sider og så videre.

Aktive eventyr og fantasi

Hos de lidt større børn kan fortællinger eller eventyr med kun få eller ingen illustrationer sætte ekstra gang i fantasi og indre billeder, hvilket kan være et optimalt udgangspunkt for dialog.

Læs for eksempel begyndelsen af et eventyr op for børnene (eller find selv på et par startlinjer), og lad børnene sammen fantasere sig til resten af historien.

Man kan også læse et helt eventyr og efterfølgende lade børnene hjælpe hinanden med at genfortælle handlingen. Måske læses en fortælling op over nogle dage, og hver dag kan starte med, at børnene genfortæller sidste kapitels indhold, hvilket vil træne både sprog og hukommelse.

Lige omvendt kan man tage udgangspunkt i illustrationer uden tekst, hvor et enkeltstående billede (et udklip, et billedkort, et print fra nettet eller andet) kan danne rammen om en fortælling. Vis for eksempel en tegning af en drage, og find på et drageeventyr sammen. Det vigtigste er, at tegningen appellerer til børnenes fantasi og nysgerrighed, sådan som eksempelvis trolde, hekse, drager, riddere, prinsesser, marsmænd eller dinosaurer ofte gør. Udgangspunktet kan også være en tegning af en kendt figur, eksempelvis havfruen.

Find på historier om en kendt figur

"Se på den her tegning af en havfrue, og fortæl en historie om hende."

Suppler eventuelt med flere spørgsmål:

- Hvor tror I, at havfruen kommer fra?
- Hvad kan hun godt lide at lave?
- Har I nogensinde set havfruer?
- Hvad tror I, at der sker med denne havfrue?

Børnene svarer og finder frem til en historie. Det kan enten være en, de kender, eller en helt ny – med hjælp og supplerende spørgsmål fra den voksne.

Eventyr kan også gøres aktive på andre måder. Vælg et eventyr, og aftal inden oplæsningen, hvad børnene skal gøre. For eksempel kan udfordringen være, at de skal klappe, trampe, heppe eller buhe, når en bestemt eventyrfigur dukker op. Eller børnene skal råbe nogle ord eller en bestemt remse, hver gang den voksne peger ud på dem.

Eksempel:

Til Fyrtøjet kunne børnene få til opgave at råbe med på "så store som tekopper", "så store som møllehjul" eller "så store som Rundetårn". Hvis ikke børnene helt kan huske rækkefølgen, kan den voksne hjælpe på vej med nogle fagter eller bevægelser, der viser størrelsen.

Der kan også råbes med på ord som "soldaten", "heksen" eller "prinsessen", hver gang den voksne viser bestemte bevægelser med hånden – bevægelser som man har aftalt inden fortællingen går i gang.

På den måde bliver historielæsningen sjov for børnene, og de er konstant nødt til at lytte godt efter for at være klar. Legen skærper altså interessen for læseaktiviteten, samtidig med at børnene træner udtale og er aktivt deltagende hele vejen igennem oplæsningen.

At bytte roller

"Det står der ikke!"

De fleste voksne kender til den situation at læse en bog for et barn, og ved første lille overspringshandling i teksten viser det sig, at barnet kender teksten fuldstændig udenad og ikke accepterer ændringer i oplæsningen. Tit skal børnene bare have hørt en bog nogle få gange, for i store træk at kunne huske teksten.

Dette kan bruges i den dialogiske læsning, ved at man "bytter roller" med børnene. Eftersom de får god sproglig træning af selv at bruge sproget og samtidig ofte gerne vil prøve at lege voksen, er det oplagt at tage udgangspunkt i denne motivation. Prøv derfor at lade børnene "legelæse", altså læse

højt for hinanden eller for den voksne, alene ud fra hukommelsen og illustrationerne. Børnene kan på skift få lov til at holde bogen, pege på siderne og fortælle, enten ud fra deres fantasi eller hukommelse, alt efter hvor meget de husker af historien.

At bytte roller kan desuden med stor fordel bruges sammen med tosprogede børn. Lad børnene (hvis de vil) pege på en ting i bogen og sige ordet på forældrenes modersmål, for eksempel arabisk, hvorefter de danske børn skal prøve at udtale det fremmede ord. Det er en god måde at træne udtale på for alle parter, og desuden er det sundt at vende "magtforholdet" lidt på hovedet og give de tosprogede børn en oplevelse af at kunne noget, som de andre børn for en gangs skyld har sværere ved.

Hemmelige historier

De fleste børn kan godt lide aktiviteter, som har noget hemmeligt over sig. I den forbindelse kan man have sprogkufferter eller sprogposer, som man stikker hånden ned i og trækker en tilfældig bog op af.

Der er også noget hemmeligt og spændende over bøger med flapper og det at skulle åbne op til en ny tegning, som man kan snakke om.

Endnu en måde at lege med det hemmelige på, sammen med de lidt større børn, er at læse op fra bøger, som børnene ikke kan se, men som de godt kender. Læs for eksempel nogle få linjer eller et lille afsnit fra en skjult bog, og lad børnene gætte, hvilken bog der læses fra. De skal så fortælle, hvad bogen handler om, før man fortsætter til den næste hemmelige historie.

Endelig kan man lave læsehuler med puder, bøger, tegneserier og blade, hvor børnene kan gemme sig for at "læse", alene eller med hinanden (et gemmested bag et forhæng, et lille læsetelt eller et par flytbare skillevægge, der kan lave hjørnerne om til huler).

Rekvisitter

Der kan med fordel bruges forskellige rekvisitter i forbindelse med at aktivere børnene i læsningen. For eksempel kan fantasi og fortælling understøttes ved at tegne eller male en udvalgt episode fra et eventyr og efterfølgende snakke videre om eventyret med udgangspunkt i børnenes tegninger.

Børnene kan også få fingerdukker eller hånddukker på, lave skyggeteater eller dukketeater og med forskellige stemmer opføre små teaterstykker over fortællingen.

Opsummering

BRUG BILLEDBØGER

- Snak med børnene om, hvad de tror, der sker i bogen, ud fra de ting, billederne viser.
- Find på små historier sammen ud fra billederne.

GØR EVENTYR AKTIVE

- Lad børnene råbe bestemte ord på aftalte steder i teksten, eller klappe, trampe, heppe eller buhe, når en bestemt eventyrfigur dukker op.

BRUG FANTASIEN

- Læs begyndelsen af et eventyr op, eller find på en begyndelse, og lad børnene fantasere sig til resten af historien: "Hvad tror I nu, der sker?"
- Vis tegninger af trolde, hekse, drager og så videre og find på små eventyr sammen, lad figurerne snakke med forskellige stemmer.

BYT ROLLER

- Lad børnene på skift holde bogen, pege og fortælle ud fra deres fantasi eller "legelæse" for hinanden og den voksne.

LEG MED HEMMELIGE HISTORIER

- Læs linjer op fra forskellige bøger, som børnene kender, men ikke kan se, og lad dem gætte, hvilken bog der læses fra og eventuelt fortælle lidt om historien.

BRUG REKVISITTER

- Understøt fantasi og fortælling med for eksempel tegning, hånddukke eller drama, der igen kan bruges som udgangspunkt for nye samtaler.

m forfatteren

Lotte Salling er uddannet bevægelses- og afspændingspædagog og forfatter til en lang række bøger med fokus på rim, remser, dialogisk læsning og sprogstimulering. Hun har siden 1992 undervist børn og unge i rytmik og bevægelse, lavet sprogprojekter med børn og arbejdet som foredragsholder for pædagoger og forældre om børn og sprog.

UDGIVELSER BL.A.

Andre udgivelser fra Dafolo:

Aktive fortællinger, rim og remser - dialogisk læsning med børn

Aktive eventyr - dialogisk læsning i børnehave og indskoling

Snakkepakker - sprogudviklende aktiviteter til hele året

Flere snakkepakker - sprogudviklende aktiviteter om krop og følelser

Fagter og grimasser - 50 nye remser der styrker sproget

Når børn får ordet - sprogaktiviteter med dialog og bevægelse

Leg sproget frem - med rim, remser og bevægelse

Spring sproget frem - med rim, remser og musik

I begyndelsen er sproget |

Billedbøger, bl.a.:

Fra påskeæg til juleskæg, året rundt i rim (Carlsen)

Alfabet atlet (Carlsen)

Krible krable rim for de små (Carlsen)

Rim med familien op og ned - antonymer og synonymmer (Sprog&leg)

Opførsel i familien op og ned, ude og hjemme (Sprog&leg)

Lyt til løven, yogaremsere for børn (Carlsen)

Ka' selv, ka' du? (Carlsen)

Musetrin og troldetramp - massageremser for børn (Carlsen)

Jætternes kamp - sagn og myter på rim (Klematis)

Trolderim (Klematis)

Mit stamtræ (Klematis)

Peter puslespil (bog + app)

Rems og hop - med sang og musik på dansk og engelsk (Rimeriget)

Se mere på: www.lottesalling.dk

Kontakt: salling.lotte@gmail.com